

Гавриш-Мусафір Анна Олександрівна,
аспірант ОРІДУ НАДУ при Президентіві України

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ СФЕРИ ТУРИЗМУ

У статті проаналізовано відношення урядів закордонних країн до розвитку сфери туризму та виявлено моделі державної участі в регулюванні сфери туризму. Узагальнено світовий досвід управління регіональним розвитком туристичної сфери.

Ключові слова: сфера туризму, управління сферою туризму, моделі державного управління сферою туризму, сталий розвиток туризму.

Havrysh-Musafir Anna **FOREIGN EXPERIENCE OF REGIONAL DEVELOPMENT MANAGEMENT OF TOURISM**

Problem setting. The tourism sector is more than a scope. This sector is just a part of a great system of economy of the country. It is closely linked with the development of the entire economic policy of a state. That's why it deserves state and international support no less than other sectors. Regional development management is both - a uniform system of territory management and special regional complexes management. Tourism regions take special place in such complexes. Despite the positive trends in tourism development in the regions of Ukraine (increase of the quantity of domestic, inbound and outbound tourists, income of payments to the budget and employed in the tourism sector), there are significant problems and shortcomings of the functioning process that significantly differentiate Ukraine tourist areas from the European Union one.

Recent research and publications analysis. Many scientists consider the principles, methods and tools of regional development: M. Dolishniy, P. Belenky, S.

Bandura, T Zayec, Z. Gerasymchuk. But enough attention was not paid to the modelling of the development of the regional tourism management.

The paper objective. The article is to determine the key aspects of regional development of tourism abroad and identify key points that may be introduced in the national experience.

The paper main body. The world experience of regional development shows that in the modern world there is no dominant model of state regulation of regional development of tourism. Moreover, the differences between countries are large in this sector that is the effect of the difference of regions. The author describes three models of state involvement in the regulation of organization and development of tourism in different countries. Besides that some publications connected with the regional development management of tourism are observed and analyzed in the article.

Conclusions of the research. So, having considered only a small part of the experience of foreign countries the author made the most important conclusion. Areas of tourism are one of the key areas that help to increase the potential and the budget of the region. The most interesting fact is that planning of the development of territory tourism is happened to be as important as other areas - education, industry, transport and others. It is obvious that there is still lack of fundamental study of tourism and its prospects for sustainable development in Ukraine.

Keywords: tourism, tourism management, public administration model of tourism, sustainable tourism development.

Гавриш-Мусафир Анна Александровна
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УПРАВЛЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫМ
РАЗВИТИЕМ СФЕРЫ ТУРИЗМА

В статье проанализировано отношение правительств зарубежных стран к развитию сферы туризма и выявлены модели государственного участия в регулировании сферы туризма. Обобщен мировой опыт управления региональным развитием туристической сферы.

Ключевые слова: сфера туризма, управления сферой туризма, модели государственного управления сферой туризма, устойчивое развитие туризма.

Постановка проблеми. Сфера туризму – це більш, ніж просто сфера діяльності. Дана галузь є однією із ключових складових усієї сукупності різноманітних господарств. Вона тісно пов'язана із розвитком усієї економічної політики тієї чи іншої держави, тому заслуговує на державну та міжнародну підтримку не менш, ніж інші галузі. Управління регіональним розвитком – це і єдина система управління територією, і управління спеціалізованими комплексами регіонів, серед яких особливе місце займають рекреаційно-туристичні комплекси. Незважаючи на позитивні тенденції розвитку туристичної сфери в регіонах України (збільшення кількості внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів, надходжень платежів до бюджету та зайнятих у сфері туризму), існують значні проблеми та недоліки функціонування, які суттєво відрізняють туристичні сфери України та країн Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців розглядають принципи, методи, інструменти управління регіональним розвитком: М. І. Долішній, П. Ю. Беленький [1], С. І. Бандур, Т. А. Заєць [2], З. В. Герасимчук [3], але недостатньо уваги приділяють моделюванню управління регіональним розвитком саме сфери туризму. Хоча сфера туризму – це складна, багатогранна економічна система з розгалуженою мережею зв'язків, в сукупність якої входить понад 40 суміжних галузей народного господарства (готельне господарство, транспорт, зв'язок тощо), є специфічним і досить складним об'єктом управління регіонального розвитку, який має опиратися на певну державну туристичну політику й такі основи функціонування, як туристичне законодавство, державне регулювання.

Мета. Метою статті є визначення основних аспектів управління регіональним розвитком сфери туризму закордоном та визначення ключових моментів, які можливо запровадити у вітчизняному досвіді.

Виклад основного матеріалу. Світовий досвід регіонального розвитку

свідчить про те, що в сучасному світі не існує якої-небудь домінуючої моделі державного регулювання регіонального розвитку сфери туризму. Більш того, саме в цій сфері розходження між країнами особливо великі, що є прямим наслідком регіонального різноманіття. В організації й розвитку туристичної діяльності в різних країнах світу, виділяють три типи моделей державної участі в регулюванні цієї важливої складової національної економіки [4].

Перша модель припускає відсутність центральної державної туристичної адміністрації, всі питання вирішуються на місцях на засадах та принципах ринкової «самоорганізації». Урядові органи використовують таку модель у тих випадках, коли сфери туризму національній економіці взагалі не дуже потрібний, або коли суб'єкти туристичного ринку займають сильні позиції, тобто здатні вирішувати свої проблеми без державної участі. Подібна модель управління сферою туризму прийнята в США після того, як в 1997 р. була ліквідована державна структура USTTA, що відповідала за розвиток сфери туризму в країні.

Друга модель передбачає наявність сильного й авторитетного центрального органу – міністерства, що контролює діяльність усіх підприємств сфери туризму в країні. Для її реалізації потрібні відповідні умови, а саме: значні фінансові вкладення в сферу туризму, зокрема у рекламну й маркетингову діяльність, інвестування в туристичну інфраструктуру тощо. Подібна модель організації управління сферою туризму діє в Єгипті, Мексиці, Тунісі, Туреччині та інших країнах, для яких туризм є одним з основних джерел валютних надходжень у бюджет.

Третя модель переважає в розвинених європейських державах. У країнах, де використовується така модель, питання розвитку туристичної діяльності в країні вирішуються в «надрах» певного багатогалузевого міністерства на рівні відповідного галузевого підрозділу. При цьому підрозділ даного міністерства, що відповідає за розвиток сфери туризму в країні, здійснює свою діяльність у двох напрямках: вирішує або регламентує загальні питання державного регулювання (розробка нормативно-правової бази, координація діяльності

регіональної представницької й виконавчої влади, міжнародне співробітництво на міждержавному рівні, збирання й обробка статистичної інформації тощо) та спрямовує й координує маркетингову діяльність (участь у виставках і міжнародних об'єднаннях у сфері туризму, управління туристичними представництвами своєї країни за кордоном тощо).

Розглянемо деякі публікації, що можуть стати алгоритмом для вдосконалення фінансування сфери туризму, досягнення її сталого розвитку та підвищення надходжень від сфери туризму до ВВП, як прогнозує уряд нашої країни, хоча б до 10 %.

Стаття Ліндсей Вітенберг та Доктора Кейт Джонсон «Фінансування ЄС: міфи, реалії та стратегія» фокусується на можливостях фінансування сфери туризму Європейською комісією [5]. Можливості фінансування сфери туризму ЄС обмежується не лише структурними фондами, але й рядом інших програм. Разом вони охоплюють економічний прогрес, сільський розвиток, навчання, культуру, міжнародну кооперацію, кооперацію з Латинською Америкою і Азією, суспільство й інформаційні технології.

Автори говорять, що пошук фінансування вимагає чітко поставленої мети та правильно побудованої концепції проекту, яка задовольнить погляди та пропозиції спонсора. Також акцентується увага на тому, що фінансування від ЄС може отримати не лише велика компанія чи партнерство, а також і малі організації, підприємства та установи. Найголовнішим є прорахунок можливих втрат та ризиків, причому для обох сторін. Тому подавати заявку на фінансування потрібно тій одиниці, яка готова повністю і має усі розрахунки та аналіз.

Автори описують міфи та реалії, пов'язані із фінансуванням від ЄС. Вони говорять, що фінансування ЄС – це не кіпа золотих злитків, які може отримати кожен, але й не недосяжна далечінь. Отримати таку допомогу може лише добре підготовлена та прорахована організація, яка готова до міжнародної співпраці, яка готова до відображення вигод для обох сторін. Дуже рідко організація отримує 100 % фінансування того чи іншого проекту. Найчастіше

покриваються витрати у розмірах 25 % – 75 %. Проект повинен бути продуманий до дрібниць. Важливим є також присутність часових рамок для кожного етапу. Після повної підготовки проекту подається заявка на фінансування. Відповідь іноді чекають 4–5 місяців.

Реальністю є те, за словами авторів, що фінансуюча сторона обере лише той проект, який буде діяти у межах програми компанії, що фінансує. Тобто беруться до уваги ті ідеї та рішення, що є цікавими у фінансовому та економічному плані. Перед тим, як подавати ідеї та проекти на гранд, потрібно досконало вивчити поле діяльності фонду і зрозуміти, чи буде цікавим йому вас фінансувати.

Автори перелічують такі фонди, що можуть фінансувати:

- структурні фонди;
- навчальні;
- економічного розвитку;
- культурні;
- навколишнього середовища;
- інформаційних технологій тощо.

Науковці пропонують таку послідовність дій для реалізації вдалого проекту:

- створення стратегії та плану дій;
- оцінка проекту;
- грамотна постановка цілей;
- визначення можливостей грантодавця;
- пошук партнерів;
- підготовка чітких пропозицій із усією необхідною інформацією.

Усі раніше зазначені дії є лише гарним початком та основою для подальшого вивчення умов та можливостей проекту. Тому початкову стадію необхідно виконати якнайкраще, щоб бути готовим до подальшого «продажу» свого проекту [5].

Розглянемо деякі факти та показники розвитку сфери туризму у ЄС [6; 7]:

- третя за рейтингом найбільш економічно активних галузей Європейського Союзу;
- включає велику кількість різноманітних послуг та професій;
- відносно стійка сфера, незважаючи на нестабільну економічну ситуацію;

Соціально-економічна важливість сфери туризму:

- 5 % доходу ВВП Європейського Союзу;
- 5,2 % зайнятості населення ЄС (9,7 млн робітників);

Ключові виклики для сталого розвитку сфери туризму ЄС:

- скорочення сезонності попиту на послуги;
- вдосконалення якості послуг сфери;
- підтримка та підвищення якості життя населення – користувачів послуг;
- зменшення обсягів використання ресурсів та виробництва браку;
- збереження культурної спадщини;
- надання галузі більшої уваги та значущості під час формування витратної частини бюджету.

У путівнику з досягнення сталого розвитку управління сферою туризму викладена основна мета, яка полягає у поліпшенні знання і критичного усвідомлення про залучення місцевого управління в управління сферою туризму. Він прагне підняти рівень переговорів про впливи місцевої влади та її можливостей щодо фактичного управління сферою туризму. Путівник має намір наголосити на критичній оцінці викликів, питань і можливостей, з якими стикається місцева влада, і в результаті збільшити кількість звернень із проблематичними питаннями від посадових осіб, що займаються питаннями розвитку сфери туризму, а також представників територіальної громади.

Автори пояснюють, що явище «управління сферою туризму» не означає управління готелями, туристичними агенствами, сувенірними магазинами та іншими об'єктами. Мається на увазі більш широке поняття – управління

туристичною інфраструктурою. Тобто сукупність підприємств, установ і закладів, діяльність яких спрямована на задоволення потреб людей, котрі користуються послугами, що надаються об'єктами сфери туризму, а також сукупність шляхів сполучення, транспорту та об'єктів для розміщення туристів, що забезпечують умови їх комфортного відпочинку. Туристична інфраструктура розглядається як цілісна система, що складається з двох підсистем: соціальної та виробничої, які взаємопов'язані та взаємообумовлені відносно обслуговуючого суб'єкта. Своєю чергою, інфраструктура певною мірою формує туристичні регіони, сприяє туристичній спеціалізації та профілю господарювання, адже завдяки наявності інфраструктурних зв'язків між окремими об'єктами визначають якість обслуговування на тій чи іншій території.

Цікавим є визначення авторами шести платформ, на основі яких будується планування розвитку туристичної сфери та політики:

- 1) захист;
- 2) попередження;
- 3) адаптація;
- 4) знання;
- 5) стабільність;
- 6) повна оцінка.

Автори зазначають, що путівник не є покроковим планом дій для використання у будь-якій місцевості на будь-якій території, у будь-якій країні для досягнення цілей в управлінні сферою туризму, оскільки у кожній країні є свої особливості та індикатори. Тому необхідно зважати на особливості свого регіону та особливості політичної, економічної та інших сфер життя [8].

У статті Девіда Харкомба зазначається три типи впливів на місця, що є привабливими для туристів [9], а саме: економічний, вплив на зміни навколишнього середовища, а також соціально-культурний. Іноді деякі впливи пов'язують із сферою туризму, хоча виникають вони із розвитком інших галузей. Але поки всі ці чинники можуть бути розглянуті як послідовні

особливості сучасного суспільства, в той же час вважається, що сфера туризму стикається з ними і є безпосереднім учасником їх виникнення.

Автор наводить приклади позитивного та продуктивного впливу розвитку сфери туризму.

Щодо економічних переваг, у статті розглядаються такі:

- розвиток іноземного обміну;
- створення нових робочих місць та можливостей;
- стимул розвитку торгівлі, підприємства;
- впровадження нової інфраструктури у всіх сферах життя для загального користування;
- підвищення розвитку регіону;
- підвищення збору податків, що призводить до можливих більших витрат державного бюджету;
- розвиток так званого ефекту мультиплікатора.

Немалу частину статті автор присвячує розгляду ефекту мультиплікатора. Він наводить приклади впливу сфери туризму саме на зростання доходів населення та поповнення бюджету місцевості – зарплатня працівників готелів, ресторанів та інших місць відпочинку, кошти на рекламу, отримані від цього податки, які в результаті витрачаються на будову доріг, нових об'єктів та інше. Але попри це науковець говорить, що даний ефект, звичайно ж, проявляється у різній місцевості по різному залежно від можливостей регіону, країни, території.

Автор зазначає, що окрім позитивних впливів, сфера туризму може призвести до деяких негативних наслідків. Там, де з'являється турист – помітний зріст цін на продукцію, товари, імпортні вироби, штучна інфляція на цінову політику землі, зростання витрат на покращення туристичної інфраструктури і як результат скорочення на інші сфери. Відтак, місцевим жителям доводиться змінювати стиль життя, а іноді взагалі переїжджати в інше місто. Тому дослідження автора полягає у пошуку переваг гарного впливу на економічне життя над негативним.

Автор систематизує фактори негативного впливу:

- витікання витрат із місцевого бюджету (втрата під час руху ресурсів);
- підвищення схильності до імпорту;
- альтернативні витрати;
- надвитрати на сферу туризму;
- інфляція та штучний підйом цін на землю;
- проблеми сезонності;
- використання іноземної робочої сили;
- штучне ціноутворення;
- проблеми через іноземні інвестиції.

Та попри все автор говорить, що необхідно знайти баланс і намагатися усунути негативні впливи та чинники задля сталого розвитку регіону [9].

Джудіт Барат розглядає у своїй статті «процес найвищої корисності» від діяльності органів місцевої влади [10]. Цей процес полягає у аналізі діяльності місцевої влади для забезпечення потреб територіальної громади саме у сфері туризму. Аналіз складається із низки заходів:

- огляд послуг, що надають місцеві органи влади та оцінювання їх невиконань у певному регіоні;
- демонстрація шляхів досягнення найвищої корисності надання послуг;
- створення щорічного плану по досягненню найвищої корисності;
- створення детального плану на п'ять років, із урахуванням використання найвищих стандартів, найкращих результатів, спрямованих на покращення рівня життя місцевої громади.

Такі заходи погоджуються, а потім детально узгоджуються аудиторською комісією. Деякі місцеві органи влади створюють план окремо, інші вживають заходи у рамках цілих регіональних програм разом із іншими об'єднаннями.

Для вирішення певних задач та правильної постановки мети, існують чотири ключових критерії, які необхідно враховувати, а саме:

- Сумніви:
 - навіщо запроваджувати послугу;
 - яким шляхом її найкраще запровадити;
 - які ще є можливості;
- Порівняння:
 - із яким типом сфери туризму можна конкурувати;
 - які ключові індикатори використовувати;
 - яка буде вартість послуги після визначення ефективності системи;
 - які заходи з удосконалення повинні бути здійснені;
 - як вимірюються заплановані вдосконалення;
 - з якими практиками порівнювати, щоб обрати правильні заходи з удосконалення.
- Консультація:
 - від послуги важливо отримати найкращий результат, тому необхідно консультиватися із клієнтами та тими, хто надає послугу;
 - консультації повинні враховувати побажання обох сторін – тих, хто надає послуги, та клієнтів.
- Конкуренція:
 - які альтернативні цілі можуть бути більш вигідними;
 - як послуга може діяти з мінімізацією витрат та ін.

У статті описується увесь процес складання самої програми та досягнення найкращого результату. Також обґрунтовується участь Аудиторської перевірки та узгодження. У висновку автор говорить, що впровадження такої ідеї з'явилося суто задля покращення життєвого рівня громади тієї чи іншої

території через запровадження більш ефективної діяльності органів місцевої влади саме у сфері надання туристичних послуг [10].

Висновки. Отже, розглянувши лише малу частину із досвіду закордонних країн, можна зробити найголовніший висновок. Сфера туризму є однією з ключових галузей, за допомогою якої значно підвищується потенціал та бюджет регіону (міста чи то країни загалом, або ж і усього Європейського союзу). Найцікавіше те, що плануючи розвиток тієї чи іншої території, розвиток туризму розглядається так само, як і інші сфери – освіта, промисловість, транспорт та інші. Стає очевидним те, що в Україні ще досі не вистачає докорінного вивчення сфери туризму та перспективи її сталого розвитку.

Результати проведеного дослідження доводять, що світовий досвід регіонального розвитку свідчить, що в сучасному світі не існує певної домінуючої моделі державного регулювання регіонального розвитку сфери туризму. Окремі елементи механізмів управління регіональним розвитком сфери туризму країн, ефективність яких перевірена часом та підтверджується конкретними досягненнями в розвитку сфери туризму, доцільно використовувати для розвитку сфери туризму в регіонах України з урахуванням її історичних, правових і культурних особливостей. А з погляду знаходження форм конструктивного співробітництва, найпродуктивнішою є взаємодія адміністративних органів різних рівнів державного та регіонального управління, а також залучення приватного сектору з метою виконання відповідних державних завдань.

Література.

1. Долішній М. І. Регіональна політика: методологія, методи, практика / М. І. Долішній, П. Ю. Беленький. – Львів : ІР Д НАН України, 2001. – 719 с.
2. Бандур С. І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, І. В. Терон – К. : Наукова думка, 2002. – 250 с.
3. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія

формування, механізми реалізації / З. В. Герасимчук . – Луцьк, 2001. – 245 с.

4. Горбань Г.П. Економіка і управління. – 2011. – № 4. – С. 110–113.

[Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/gorban2.htm/.

5. Lindsay Wittenberg and Dr Keith Johnson, EU Funding and You: Myth,

Reality and Strategy: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.insights.org.uk/articleitem.aspx?title=EU+Funding+and+You%3A+Myth%2C+Reality+and+Strategy/>.

6. Ilona LELONEK HUSTING, Challenges and opportunities for sustainable

tourism development: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/4119I.LELONEK_HUSTING_UN%20Expert%20meeting_Final.pdf.

7. Cristina CALABRO', Sustainable Tourism within the EU Tourism Policy:

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://cor.europa.eu/en/activities/arlem/activities/meetings/Documents/cristina-calabro-stineutourism-policy.pdf>.

8. Achieving sustainable local tourism management Phase 1 Practitioners

guide: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.sustainabletourisonline.com/awms/Upload/Resource/bookshop/Dredge_LTM%20Ph%201%20PracGuide.pdf/.

9. David PT Harcombe, The Economic Impacts of Tourism: [Електрон.

ресурс]. – Режим доступу:

http://www.journal.au.edu/abac_journal/may99/article3_f.html/.

10. Judith Barratt, The Impact of Best Value on Local Authority Tourism:

[Електрон. ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.insights.org.uk/articleitem.aspx?title=The+Impact+of+Best+Value+on+Local+Authority+Tourism/>.